

ADALAR DENİZİ VE BATI ANADOLU BÖLGESİ HAKKINDA

(About The Archipelago And Western Anatolia Region)

Prof. Dr. Ramazan ÖZEY"

ÖZET

Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının birbirlerine iyice yaklaşmış oldukları konumda, aslında Atlas Okyanusu'nun bir parçası olan, Akdeniz ve onun kolları olan iç denizler bulunmaktadır. Akdeniz, batıdan Cebel-i Tarık boğazı ile Atlas Okyanusu na bağlantılıdır. Doğudan ise yapay olarak, 1869 tarihinde açılan Süveyş Kanalı vasıtasıyla, Kızıldeniz'e ve oradan Hint Okyanusu 'na bağlantı kurulmuştur.

Akdeniz, güneyde Afrika platformunun yapısından kaynaklanan özelliğinden dolayı, kıtaya pek fazla sokulamamış ve böylece kıyılar genelde düz ve dik bir hat şeklinde gelişmiştir. Oysa kuzeyde yapı tamamen farklılaşmış ve Avrupa kıtasına doğru çeşitli yönlerden kıtanın içlerine kadar sokulmuştur. Batıda Tiren ve Adriyatik denizleri, doğuda Adalar Denizi ve oradan Çanakkale Boğazı ile Marmara Denizi , İstanbul Boğazı ile Karadeniz'e bağlantı kurarak, Doğu Avrupa'nın ortalarına kadar sokulma imkanı bulmuştur.

Son deniz istilasına bağlı olarak meydana gelen ve Akdeniz'in doğu bölümünde Yunanistan ile Anadolu yarımadası arasında yer alan deniz içinde, çok sayıda irili ufaklı adalar bulunmaktadır. Söz konusu bu adalar, konum itibariyle, Anadolu yarımadasına daha yakın olduğundan, kültürel bağlantıları Anadolu yarımadası iledir.

Konum, jeolojik oluşum, yeryüzü şekilleri, iklim, toprak, bitki örtüsü, sosyal ve iktisadi yapı itibariyle, Anadolu nun bir parçası olan tüm bu adalar; içinde bulunduğu denize, çok yönlü etkide bulunmaktadırlar.

Büyük Okyanus 'un adalar üzerinde olan etkisinden dolayı, söz konusu bu okyanusun içinde bulunan tüm kara parçalarına "Okyanusya" adı verildiği gibi, Yunanistan ile Anadolu yarımadası arasında yer alan denize de, içinde

bulunan çok sayıdaki adaların etkisinden dolayı, "Adalar Denizi" adı verilmiştir.

"Adalar Denizi" adı, 1940lı yıllardan itibaren, Yunan makamlarının çeşitli entrikaları ile, uydurma bir mitolojik hikayeye dayandırılarak "Ege Denizi"ne dönüştürülmüştür. Daha sonra, "Ege" kelimesi, büyük bir dalgınlık eseri olarak, Anadolu yarımadasının batı kesimini oluşturan Batı Anadolu Bölgesi'nin adı olarak takdim edilmiştir. Bu tarihi bir yanıldır.

Yunanistan ile Anadolu yarımadası arasındaki denizin adı; "Adalar Denizi", Anadolu yarımadasının batısında kalan toprakların coğrafi bölge adı ise; "Batı Anadolu Bölgesi"dir.

ABSTRACT

There are intemal seas as the part of Mediteranean and Mediterranean herself indeed its a part of Atlantic Ocean, where at th point there Asia, Africa and Europe aproaches each other. Mediterranean is joined to Atlantic Ocean by Cebelitarik Strait. The other way is artificial by East to the Indian Ocean by Suez Cannal which opened in 1869 and Red Sea.

Mediterranean had a sharp and linear form from south side because of the platform of Africa and therefore the shores was developed as a sharp and smouth line. The other hand at the nort side the structure has absolutly changed and went into inside to the continent in the Europe. Mediterranean found an opportunity to go inside to the continent at the west by Tiren and Adriyatic Sea, at the eazt by the way straits from The Archipelogo and Dardanelles , Sea of Marmara and Bosphorus to the Black Sea.

There are a number of big and small islands in the sea which had formed at the last sea events where is at the east of Mediterranean between Greece and Anatolian peninsula. The islands which are mentioned in this article, have cultural relations with Anatolian peninsula owing to the closeness to Anatolia.

The islands which are parts of Anatolia, have great effects due to different ways such as location, geological formation, morphology, climate, soil, vegetation, social andeconomicalstructure to the sea which are located in.

As the sea is located between Anatolia and Greece, it was named as The Archipelago because it includes many numbers of islands. Similar to Oceania because of its effects on the island in. There is a similarity mih Pasifle Ocean where the land parts called "Oceania" because of the effects of Pacific Ocean.

1

Since 1940 's, the name far "The Archipelago " has replaced with "Aegean Sea" by the plots of Greece politics. The claims are based on mythological stories. Later, the word "Aegean" is presented as a name far the yvestern Anatolian Region, as a result of a great unconciousness. This is a historical mistake.

The name of the sea between Anatolia and Greece is "The Archipelago or islands Sea", and the name of region which is at the west of Anatolian is called "JWestern Anatolia Region ".

GİRİŞ

Anadolu yarımadasının batısında bir deniz yer alıyor. Bu deniz; aynı zamanda Avrupa-Asya ve Afrika kıtalarının birbirlerine iyice yaklaştığı ve kaynaşma noktasını oluşturduğu bölümde yeralan Akdeniz'in bir kolunu andırıyor. Öte yandan, kuzeydoğuda Çanakkale Boğazı ile Marmara'ya ve oradan İstanbul Boğazı ile Karadeniz'e ulaşıyor. İşte Anadolu'nun batısında yeralan Akdeniz ile Karadeniz'i birbirine birleştiren bu denizin adı nedir? Ege Denizi ini? Adalar Denizi mi?

Bugün çoğu kitap, ansiklopedi ve atlaslarımıza baktığımızda, bu deniz üzerinde "Ege Denizi" yazılı olduğunu görürüz. Nedir bu Ege Denizi? Ne anlama geliyor ? Bu denizin başka adı var mı? Varsa nedir?

İşte bu inceleme yazımızda, bu sorular üzerinde durulacak ve konu aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Ege Kelimesi Ne Anlama Geliyor?

Günümüz yerli ve yabancı ansiklopedi ve sözlüklere baktığımızda, "Ege" hakkında özetle şu bilgileri görüyoruz.

" Ege, Mitoloji'de Bir Yunan Kralı'nın adıdır. Aigeus, Aegeus ya da Egee olarak bilinen bu kral Atina Kralı Pandion'un oğlu, Theseus'un babasıdır. Aigeus, Troizen kralının kızı Aithra ile gizli ilişkiye girer. Bu gizli ilişkiden, Aithra gebe kalır. Aigeus, Aithra'dan doğacak olan çocuğa babasının ismini bildirmemesi için söz alır. Aithra, çocuğu doğurur ve adım Theseus koyar. Ve babasının ismini söylemez. Theseus, büyüyünce Atina'ya gelir ve babasının kim olduğunu halktan öğrenir. Kral olan

babasını yani Aegeus'a kendini tanıtır. Theseus, tahtı ele geçirmek isteyen amcaoğulları öldürerek, babasının tahtta kalmasını sağlar.

i

Atina'da düzenlenen Panathenaia bayramında, Giritli atlet Androgeus öldürülür. Girit kralı, bunun üzerine, her yıl kurban edilmek üzere, yedi kız yedi erkek gönderilmesini ister. Bu şart çok ağırdır. Aegeus, oğlu Theseus'dan bu Girit canavarını öldürmesini ister ve bir gemi ile Girit'e gönderir. Eğer kralı öldürmeyi başarır, gemiye beyaz yelken açmasını ve böylece uzaktan müjdeyi vermesini ister. Eğer öldürmemişse siyah yelken açmasını tenbih eder.

Theseus, Girit adasına gider. Giritliler ile giriştiği savaşta, Giritliler'i yener ve Girit kralını öldürür. Zaferi kazandıktan sonra, Atina'ya geri döner. Dönüşte, babası deniz kıyısında onu beklemektedir. Ne varki Theseus, babasının tenbihini, zafer sarhoşluğundan unuttur ve gemiye siyah yelken çeker. Siyah yelkeni gören Aegeus, oğlunun mağlup olduğunu zannederek, üzüntüsünden kendini denize atar ve intihar eder."

Aegeus'un intihar ettiği deniz, Atina Körfezi'dir. Bu yüzden, bu körfez ve yakın çevresine "Aegeus Pontos" yani "Ege Denizi" denmeye başlar. İşte böyle, Yunan tarih ve coğrafya kitablarında, Atina Körfezi ve yakın çevresinin adı, "Ege Denizi" olarak geçer.

Ege Denizi'nin Gerçek Adı; Adalar Denizi

Ege Denizi'nin gerçek adı; Adalar Denizi'dir. Bu görüşü destekler mahiyette çok sayıda yazılı tarihi belge bulunmaktadır. Söz konusu bu belgelerin çoğluğundan ötürü, burada bunlardan bazıları verilmiştir.

1. 1570 yılında, Flâandre'da (Fransa), Ortelius tarafından yayınlanan ilk Coğrafya Atlası'ndaki Anadolu ve Balkanlar kısmını gösteren paftasında, Söz konusu bu deniz (Adalar) üzerinde; "ARCHİPELAGO" yazılıdır. Bu kelimenin Türkçe karşılığını İngilizce veya Fransızca sözlüklere baktığımızda ; " Üzerinde pek çok ada bulunan deniz; adalar grubu; takımadalar. The Arcipelago: Adalar Denizi" diye yazılmaktadır. Adı geçen atlasın bu paftası, ayrıca Faik Sabri Duran'ın Lise Kitapları: Sınıf I, 1938 yılı baskılı "Umumi Coğrafya Dersleri" adlı kitabının, 44. Sayfasında da verilmiştir.

2. Piri Reis, 1519 yılında yazmış olduğu "Kitab-ı Bahriye" (Denizcilik Kitabı) adlı eserinde, " Şunu bilmek gerekir ki, 'adalar arası' denen yere 'Erso Peloga' derler. Biz buradaki adaları münasip olduğu şekilde anlattık, "demekte ve bu adalar arasındaki tüm adaları ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.

3. Kâtip Çelebi, 1656 yılında yazmış olduğu " Tuhfetü'l-Kibar Fi Esfari'l-Bihar" (Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan) adlı eserinde; "Boğaz'dan dışarı Rumeli kıyılan Ece Ovası, İnoz, Kavala, Ayanoroz, Lonkoz, Kesendire, Selanik Körfezi, Koloz ve İstin körfezleri, Ağrıboz, Atina ve Mora'dan Anadolu ve Menekşe Burnu ki Anadolu'dan Tekir Burnu nice ise Rumeli'nde bu da öyle köşeler ve geçit yeridir. Karadan denize girip Girit Adasının doğu ve batı uçları bu iki burunlar ucuna uzanıp öteki Akdeniz adalarının çoğu bu ortada bulunmaktadır. Bundan dolayı bu ortalığa "Adalar Arası" derler, "diye yazmaktadır.

4. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt 1, Sayfa 81'deki, Adalar Denizi teriminin karşılığında şunlar yazılmıştır: " Türk Coğrafyacıların 19. Yüzyılda Ege Denizi'ne verdikleri ad"olarak geçmektedir.

5. Anadolu'ya ilk yerleşen Türkler, yarımada'nın en batı ucuna geldiklerinde, karşılanna büyük bir deniz çıkar. Sözkonusu bu denizi zamanla tanıyan Türkler, içinde çok sayıda ada olduğu için "Adalar Denizi" adı verirler. Bölgede hüküm süren Aydınoğulları Beyliği ve Osmanlı kaynaklarında, hep "Adalar Denizi olarak geçer.

6. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde (1913), Ali Tevfik tarafından- kaleme alınmış "Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası" adlı kitapta da, bu denizin adı "Adalar Denizi" olarak geçer. Kitabın 201. Ve 329. sayfa arasındaki haritalarda, adı geçen denizin üzerinde "Adalar Denizi" olarak kaydedilmektedir. Osmanlı Dönemine ait örnekler çoğaltılabilir.

7. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, latin alfabesiyle ilk defa Tefeyyüz Kitaphanesi tarafından 1931 yılında yayınlanan ve Mektep Haritaları Mürettebi Muallim Abdülkadir, Kuleli Askeri Lisesi Coğrafya Muallimi kaymakam Mehmet Rüştü ve Kandilli Lisesi Muallimlerinden Hattat Süreyya tarafından hazırlanmış olan Mükemmel Umumi Atlas'da da, bu denizin adı, "Adalar Denizi" olarak yazılmıştır.

8. 1938 yılında yayınlanan, Faik Sabri Duran'm, Lise Kitapları:Sınıf III Türkiye Coğrafyası (Kanaat Kitabevi-İstanbul), adlı kitabın 26. Sayfasında , Ege Bölgesi'nin alanları biraz daha geniş tutulmuş ve bu bölgeye"Garbî Anadolu" adı verilmiştir. Garbî Anadolu'nun Günümüz Türkteşi karşılığı ise; Batı Anadolu'dur.

10. Prof.Dr.Sırrı ERİNÇ ve Prof.Dr. Talip YÜCEL'in birlikte hazırlamış oldukları, "Ege Denizi -Türkiye ile Komşu Ege Adaları-" adlı kitabın 7. sayfasında şu bilgiler verilmektedir;

" Ege'nin, Akdeniz havzalarının hiç birinde görülmeyen ve dünyada da tam benzeri bulunmayan başlıca hususiyeti, bu son deniz istilasına bağlı olarak meydana gelmiştir. Bu hususiyet, bazıları kaya parçasından ibaret, bazıları yüzlerce kilometre karelik yer tutan birçok adanın bütün yüzeyine serpilmiş olması, muhtelif boyda koyların, körfezlerin, boğazların, yarımadaların mevcudiyeti, kıyı tekamül nisbetinin çok büyük ölçülere erişmesi, deniz dibinin muhtelif derinlikte düzlükler, çanaklar, oluklar, sırtlar, gedikler ve tepelik alanlardan meydana gelmesi şeklinde kendini gösteren bir '*parçalanmışlık, karmaşıklık ve iç içe geçmişlik*' olarak ifade edilebilir. Bu temel karakter, Ege'nin kültürel ve sosyal tekamülünde çok mühim bir rol oynadığı gibi, ileride belirtileceği üzere, bir bölümünden ötekine hidrolojik ve biyolojik hususiyetlerini tesiri altında bırakır.

Ege'nin yukarıda belirtilen bu esas hususiyetini, eskiden dilimizde bu denize verilen '*Adalar Denizi*' adı, kanaatimizce en mükemmel şekilde aksettirir. Bugün kullandığımız '*Ege Denizi*' adı,, prehistorik çağlara kadar takib edebilen * ve kökeni meçhul bir isimdir. Bu adın, oğlunu yitirdiğini sanarak kendini kayalardan denize atan mitolojideki Attikya kiralı Aigeus'un adından türediğı kanaati de, antik çağda somadan ortaya çıkmış bir yakıştırmadır."

11. Prof.Dr. Sırrı Eriñç'in Liseler için hazırladığı ve müteaddid defalar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan Coğrafya kitaplarında, geçmişte Ege Denizi'nin adının Adalar Denizi olduğu yazılmıştır. Ayrıca Prof.Dr.Cemalettin Şahin tarafından yazılan Liseler için Coğrafya-2 adlı kitabın 76. sayfasında da, Ege Denizi'nin geçmişte Adalar Denizi adı verildiğine dair okuma parçası yer almaktadır.

12. Türkler, Anadolu'yu fethettiklerinde, Avrupa dillerinde "Mediterranean Sea" olarak adlandırılan deniz ile tanışmışlar ve bu denizin adına, batıda yer almasından dolayı, "Batı Denizi" anlamına gelen, "Akdeniz" koymuşlardır. Çünkü Eski Türkler'de yönler renklerle belirleniyor, kuzeye kara, güneye kırmızı, doğuya gök, merkeze veya ortaya yeşil, batıya da ak demişlerdir. Karadeniz, Kızıldeniz, Gökırmak, Yeşılırmak gibi adlandırmalar işte bu eski geleneğe dayanır. Aym şekilde Akdeniz adlandırması da bu gelenekten kaynaklanmıştır. Nitekim Osmanlı Padişahlarına, Batı'daki devletin padişahı anlamına gelen "Ak Padişah" denmiştir. İşte bu gelenek, Selçuklu ve Osmanlı döneminde de sürdürülmüş ve "Mediterranean Sea", Akdeniz olarak adlandırılmıştır. Adalar Denizi de, Akdeniz'in bir kolu sayıldığından, bazı Osmanlı kaynaklarında Adalar Denizi'ne de "Akdeniz" denmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün, 30 Ağustos Zaferi'nin ardından, elini batıya doğru uzatıp işaret parmağı ile Adalar Denizi'ni göstererek "Ordular, İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!" emrini vermesi bu yüzdendir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk bu emri ile, sadece Adalar Denizi'ni değil, hem Adalar Denizi'ni ve hem de Akdeniz'in tamamını kastedmiştir. Öte yandan ATATÜRK, hayatı boyunca hiçbir zaman "Ege Denizi" adını kullanmamış ve büyük bir hassasiyet göstererek, hep "Adalar Denizi" demiştir.

SONUÇ

Coğrafya Bilimi açısından, "Adalar Denizi" adı bu denizin gerçek anlamını karşılamaktadır. Öte yandan, Ege Bölgesi diye adlandırılan bölgemiz ise, yeryüzü şekilleri, iklimi, bitki örtüsü, kıyıları ve diğer özellikleri bakımından araştırıldığında, bir Yunan Mitolojisi'ndeki bir kralın adıyla hiçbir ilgisinin bulunmadığı görülmektedir. Söz konusu bu bölgenin Adalar Denizi'ne kıyısı bulunan bölümlerinin, "Adalar" kelimesinin anlamıyla tamamen özdeşleştiği tesbit edilmiştir.

Batı Anadolu Bölgesi'nde yer alan Aydın İli, Bozdoğan İlçesi doğumlu olmamız, bu bölgeyi uzun süredir tanımamıza imkan sağlamıştır. Bu bölge inşam, bölge adı geçerken; "Bizim Batı Anadolu Bölgesi insanı, Doğu insanından farklıdır... Bizim Batı Anadolu Bölgesi'nin iklimi, İç Anadolu Bölgesi'ne hiç benzemez..." gibi ifadeler kullanmaktadır. Yine

Aydın ve çevresinde, yöre halkı; yaz mevsiminde deniz kıyısındaki yazlık evlere giderken, "Ada'ya yazlığa gidiyoruz." demektedir. Gerçekten Anadolu insanımız, bölge kavramları üzerinde en doğru ifadeleri kullanmakta, Anadolu'nun doğu kesimine "Doğu Anadolu Bölgesi" ifadesini kullanırken, batı kesimine de, "Batı Anadolu Bölgesi" demektedir. Zaten Eski Türkler'de de, yönlerle ad koymak milli bir gelenektir.

Mitolojik hikayede anlatılan Yunan Kralı Aegeus, Atina kıyılarında denize atlamıştır. Bu nedenle, sadece Atina Körfezi'nin adı, belki "Aegean Körfezi" olabilir. Körfez sayılarının bile tesbitinde güçlük çekilen bir denizin adına, sadece bir körfezin adını vermek, akılcı bir yaklaşım değildir. Oysa, sözkonusu bu denizi en iyi şekilde karakterize eden, fiziki olaylar; adalar ve adaların coğrafi özellikleridir. İşte bu özelliğinden dolayı, Avrupalı bilim adamları dahi, taa 1500'lü yıllardan beri bu denize "Adalar Denizi" demektedirler.

Cumhuriyetin ilk yıllarında da "Adalar Denizi" olarak adlandırılan bu denizin adı, 1940'lı yıllardan soma, Türk atlaslarında ve kitablarında "Ege Denizi" olarak kaydedilmeye başlanmıştır. Bu bir Tarihi yanılıdır. İşte bu tarihi yanılığdan ötürü, dış politikasında Türkiye; Adalar Denizi içinde bulunan adalar üzerinde hak iddia edemez olmuştur. Hele son yıllarda, komşumuz Yunanistan, daha da ileri giderek, Batı Anadolu bölgemiz ve İstanbul üzerinde de hak iddia etmeye başlamıştır. Yunanistan, bu cesareti, kuşkusuz Türkiye'nin bu konuda aktif bir politika izlememesinden almaktadır.

Cumhuriyet döneminde, adalardan mahrum kalan Türkiye, 12 mil meselesi yüzünden günümüzde Adalar Denizi üzerinde olan hakkım da yitirmek üzeredir. Eğer Yunanistan'ın istediği 12 mil hakkı kabul edilirse, işte o zaman ismen Yunanlılar'a kaptırdığımız "Adalar Denizi", gerçekten bir Yunan denizi haline gelecektir. Oysa Tarih bunu yalanlamaktadır. Yunanlılar'ın "Ege Denizi" dedikleri ve kendilerinin olduğunu iddia ettikleri bu deniz, gerçekte bir Türk denizidir ve adı "Adalar Denizi"dir.

Türkiye sınırları dahilinde ve diğer tüm ülkelerde bundan böyle yayınlanacak olan Coğrafya atlas ve kitaplarında, yerli ve yabancı bilimsel kaynaklarda, şu düzeltmelerin yapılması ve konu üzerinde hassasiyetle durulması gerekmektedir.

1. Ege Denizi adınının, "Adalar Denizi" olarak,

2. Ege Bölgesi adınının, "Batı Anadolu Bölgesi" olarak düzeltilmesi.

Konunun Türk basım tarafından da hassasiyetle ele alınması ve özellikle radyo, televizyon, gazete ve dergi gibi yayın organları tarafından da adlandırmaların doğru kullanılması, Türkiye Cumhuriyeti'nin yüksek menfaatlerine katkı sağlayacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDÜLKADİR-MEHMET RÜŞTÜ-SÜREYYA.,1931, Mükemmel Umumi Atlas. Tefeyyüz Kitaphanesi, Şirketi Mürettebiye Matbaası, İSTANBUL.
- ALİ TEVFİK, 1913, Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası. Tefeyyüz Kitaphanesi, İSTANBUL.
- DOGANAY,H.,1989, "Türkiye'nin Coğrafi Konumu ve Bundan Kaynaklanan Dış Tehditler." Türk Dünyası Araştırmaları, Şubat-89, Sayı.58, İSTANBUL.
- DURAN,F.S., 1938, Türkiye Coğrafyası. Kanaat Kitabevi, İSTANBUL.
- DURAN,F.S., 1938,, Umumi Coğrafya Dersleri. Kanaat kitabevi, İSTANBUL.'
- ERİNÇ,S-YÜCEL,T.,1988, Ege Denizi -Türkiye ile Komşu Ege Adaları→ . Türk Kültürünü Araştırma Ens. Yay.No:84, Seri:VH-Sayı:A.6, ANKARA.
- KÂTİP ÇELEBİ, 1656, (Çev. Orhan Şaik Gökyay-1973), Tuhfetü'l-Kibar fi Esfari'l Bihar. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı 1000 Temel Eser yayınlan, Milli Eğitim Basımevi, seri no.71, İSTANBUL.
- ÖZEY, R., 1998, Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Türkiye. Marifet yayınları, İstanbul.
- ÖZEY, R., 1999, Dünya ve Türkiye ölçeğinde Siyasi Coğrafya. Aktif yayınları, İstanbul.

ÖZEY, R., 2000, Dünya Hâkimiyet Teorileri ve Merkezi Hâkimiyet , Teorisi. Marifet Yayınları, İstanbul.

PİRİ REİS, 1519, (Çev. Yavuz Senemoğlu), Kitab-ı Bahriye (Denizcilik kitabı). Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, 19, İSTANBUL.